



Tatry. Widok z Polany Głodówka. Fot. Jan Włodarski

W OBRONIE TATR: „Błagam, nie pozwólmy sobie zniszczyć tego cudownego zakątka.”

(List otwarty do Prezesa Rady Ministrów i premiera Donalda Tuska, który ukazał się w „Tygodniku Podhalańskim” w Zakopanem.)

Przeszedłem Podhale wzdłuż i wszerz. Mam kilkaset książek dotyczących Podhala. Zawsze podobało mi się to inne widzenie tego świata, imponowała mi honorność gazdy, to, że ziemia to święta rzecz, i woda, i źródło. Co się teraz z tym wszystkim dzieje? Tatry coraz mniejsze i coraz smutniejsze, zaczynają płakać. Dlaczego? Niech każdy odpowie sobie sam na to pytanie? Niech odpowie sobie, co się dzieje tu, w tym nowym czasie (...).

Henryk Mikołaj Górecki, *Honorowy Obywatel Zakopanego.*

THE TATRA EAGLE
Issued by the Tatra Eagle Publishing
Fund

Co-Editors:

Janina Gromada Kedron

Dr. Tadeusz Gromada

Technical Editor:

Henry P. Kedron

Computer Consultants:

Mariusz Bargielski & Joseph Gromada

Contributing Editors:

Maria Pudzisz, Kraków;

Dr. Anna Gasienica-Byrcyn, Chicago

Address all correspondence to: J. Kedron,
 31-Madison Ave., Hasbrouck Hts., NJ 07604

Email: jkedron@gmail.com

tgromada@mindspring.com

Tel: (201)288-3815; (201) 394-2418

Annual subscription rate: \$20 in the U.S.

\$25 outside of U.S.; Honorowy Patronat: \$100;

Patronat: \$35

HONOROWY PATRONAT

promaxConnecticut:

DRS. ALICIA & JOHN HARBUT

France:

STANISŁAW LASSAK-HELIOS

Illinois:

STEPHANIE GUZIAK BUTERA

ZOFIA BOBLAK-HELIOS

ANDRZEJ CZYSZCZOŃ

ANDRZEJ & MARIA KRZEWOWSKI

STANISŁAW & ZOFIA KULAWIAK

LEOPOLD & ZOFIA MICHNIAK

WALLY & ZOFIA MIETUS

MICHAEL C. RAFACZ

JAN & ZOFIA SŁODYCZKA

KOŁO 46 STARE BTSTRE

DR. BRONISŁAW ORAWIEC-WYŚNI

STANISŁAW & HALINA URBANIAK

KOŁO 41 WRÓBLÓWKA

Michigan:

JAN KONOPKA

New Jersey:

DR. RICHARD J. HUNTER, REV. J. MACIEJ

MELANIUK, STASIA & JAN MASNY

New York:

JAN S. GACEK, DRS. NORMAN & HANNA

KELKER, STANISŁAW KOPEĆ, STANISŁAW

KOWALCZYK, WOJCIECH SOSNOWSKI

Pennsylvania:

DR. WŁADYSŁAW BOBAK

Poland:

KS. JÓZEF URBANIAK

PATRONAT

Guam: Kathy Gacek Lampman. *Illinois:* Marian Bryja, Anna Domalik, Jane Janik Grzybowski, Nancy

Janik Johnson, Kółko Literacko-Dramatyczne,

Janiszczek & Bronisława Łyszczarczyk, Ludwika &

Jacek Toczek, Anna Ustupka-Chyc, Anna Zalińska,

Jan Żółtek. *Florida:* Emily Myśliwiec Zajaczkowski.

Michigan: Maria Konopka-Karsan. *New Jersey:*

Henry & Karina Walentowicz. *New York:* Antoni &

Lunia Chrościelewski, Helena Dzieniszewska,

Stanisław Grebski, Mary & Richard Hermanowski,

Dr. Jerzy & Krystyna Świerbutowicz. *Pennsylvania:*

Rev. Józef Średziński. *Utah:* Frank Chase

Dr. Thaddeus Gromada

HENRYK MIKOŁAJ GÓRECKI (1933-2010)

Adrian Thomas, the noted British musicologist who authored a book about Henryk M. Górecki, wrote that "he (Górecki) like Karol Szymanowski before him, was never happier than in the company of Tatra musicians from the highland people known as *Górale*, occasionally joining in on the fiddle". Indeed, the world famous Polish composer who died on November 10, 2010 often expressed his love for Podhale and its people. He has been frequently quoted to say, "Moje kochane Podhale. Bez Podhala byłbym inny" (My beloved Podhale. Without you I would be someone else.) If Silesia was his cradle, Podhale was the greatest love of his life next to music. Following in the footsteps of an earlier great Polish composer Karol Szymanowski, Górecki began his close association with Podhale in 1958. At first he spent his summer vacations in the lovely villages of Chochołów and Witów, but later moved permanently to his Tatra chalet in Ząb. Just as Szymanowski, he searched for the roots of Tatra folk culture as a source of inspiration for his creativity. It was not just the folk music that interested him, it was also the dialect, traditions, history and even the geography of Podhale. In time he became an expert on Podhale.

Much of Górecki's music was composed in Podhale, where he said "the most beautiful music is the music of a living mountain village, where the wind whistles, the dogs bark, the horses neigh, and the women yell. This is what I tried to convey in my String Quartet #1 'Już się zmierza' (Already, it is dusk) which I wrote for the Kronos String Quartet". Many times when interviewed by journalists he would simply say, "I am just enchanted by those remote highlander villages, their hospitality, poverty, art, philosophy of life. Their amazing woodcarvings, architecture and of course, their music."

The editors of "The Tatra Eagle" have been privileged to know Górecki and experience his warm friendship. We have witnessed his expressions of love for Podhale since the early 1970's. It was the summer of 1972 that we first met Górecki in the village of Chochołów where our uncles Andrzej and Władysław Gromada lived with their families. Górecki at the time was working feverishly on his Copernican Symphony #2 which was commissioned by the Kosciuszko Foundation to commemorate the 500th anniversary of the birth of Nicholas Copernicus in 1773. In fact I recall that Dr. Eugene Kusielewicz, President of the Kosciuszko Foundation and this writer went to see the great composer and inquired on the progress being made. Dr. Kusielewicz was particularly anxious to receive assurances from Górecki that the symphony would be completed in time for its planned premiere in Carnegie Hall in late 1973. Górecki, of course, met the deadline. Working on the Copernican Symphony for soprano, baritone, chorus, however, did not prevent him from "joining in on the fiddle" occasionally with my uncle Władek Gromada, Wojciech Błaszak and other fiddlers in playing "muzyka góralska".

Since then every time we visited Poland we had the opportunity to meet and renew our friendship usually at the Zakopane home of Andrzej Bachleđa, our dear mutual friend, a great singer who collaborated closely with Górecki. When Górecki finally built his own Tatra chalet in Ząb, which happens to be the cradle of the Gromada klan, we met in that charming village, which has the highest elevation in Poland.

Górecki was a person who avoided the limelight and in fact once described himself as an "odludek" (a recluse). He was genuinely unpretentious, a "regular fellow", who did not want any special celebrity treatment; even after he became a world famous celebrity following the release in 1992 of the recording of his "Third Symphony" by London Sinfonietta. Over a million copies of the CD were sold throughout the world. So, it was not easy to persuade Górecki to visit America. But thanks largely to the charm and persuasive efforts of our Editor, Janina Kedron, Górecki did make two visits to the U.S. in 1995 and 1997. Both times Górecki accompanied by singer Andrzej Bachleđa were the houseguests of Mr. & Mrs. Henry P. Kedron.

The 1995 visit was occasioned by the 50th anniversary of the Polish Singers Alliance and the 53rd Annual Meeting of the Polish Institute of Arts & Sciences both held in New York City. Górecki's appearance with Andrzej Bachleđa elevated and enriched these events and were even noted in the New York Times. In 1997 the Polish composer manifested his love and admiration for Podhale by participating in the 50th Anniversary Celebration of our "Tatra Eagle" (Tatrzański Orzeł) which was held in Montclair, NJ in September, 1997. What a remarkable scene to witness a world famous composer "join in on the fiddle" with Janina Kedron, Andrzej Bachleđa, and this writer to play "muzyka góralska". (See photo on page 3.)

A few weeks later Henryk Górecki, in the company of his friends, Bachleđa and the Kedrons, which he insisted that they accompany him, flew to Los Angeles for the "Górecki Autumn". The School of Music of the University of Southern California on the initiative of Dr. Maja Trochimczyk had decided to honor the eminent Polish composer by organizing a musical festival "Górecki Autumn" between October 1-5, with "Henryk Górecki: In Residency". Górecki who at first was very reluctant to come to California, was absolutely delighted to interact with the USC music students, especially when he conducted his own "Symphony #3" performed by the Student University Orchestra.

The Tatra Eagle editors and all persons of Polish Highlander ancestry have lost a true friend, a titanic individual who will be sorely missed. We are deeply indebted to him for reminding us of the richness of our Tatra folk heritage, which has been a source of inspiration for him. He should inspire all of us to make a greater effort to deepen our understanding and appreciation for this folk culture. This would be the best way to honor the memory of this great human being. May he rest in peace!

Z poczuciem bolesnej straty żegnamy



ś.p.

HENRYKA MIKOŁAJA GÓRECKIEGO

*jednego z najwybitniejszych kompozytorów naszych czasów
twórcy słynnej III Symfonii „Pieśni żałosnych”
wielkiego przyjaciela Tatr i Podhala
...i „Tatrzańskiego Orła”*

*Z wyrazami najgłębszego współczucia Żonie i całej Rodzinie.
Redakcja „Tatrzańskiego Orła”*



Obchody z okazji złotego jubileuszu „Tatrzańskiego Orła” w Montclair, New Jersey we wrześniu 1997 r. zaszczylił swoją obecnością sławny kompozytor, który podczas oficjalnego programu powiedział kilka słów od siebie, apelując o ochronę Tatr. Po programie dołączył się do kapeli góralskiej. Cześć Jego pamięci!

Fot. Henryk Kedroń

Ryszard Kantor

Refleksje nad przyszłością

Czy kultura ludowa
Góralczyzny zanika?

Niemal wszyscy, którzy zetknęli się w XIX wieku i później z fascynującą i oryginalną kulturą polskich Górali chcieli ją widzieć zawsze równie bogatą i kwitnącą. Lecz przeciwieństwo oryginalności tej kultury wzięła się – po części przynajmniej – z izolacji i samowystarczalności grupy, która ją stworzyła. Kiedy izolacja ta została przelamana, gdy cywilizacja przemysłowa wtargnęła na dziewiczy teren gór, dni kultury góralskiej, w jej dawnym, tradycyjnym kształcie, były już policzone. Na nic wszelkie nadzieje etnografów, życie idzie naprzód, żywej wsi nie da się zamienić w skansen. Wszyscy ludzie mają swoje aspiracje, nadzieje, ambicje. Postęp materialny, postęp cywilizacyjny jest nieuchronny.

Banałem będzie twierdzenie, iż ludowa kultura polskich Karpat uległa na przestrzeni ostatniego wieku radykalnym przemianom. Nie wszystkie elementy kultury podlegały im w jednakowym stopniu i tempie. Do pierwszych lat dwudziestego wieku, gdzieś tam jeszcze do okresu po pierwszej wojnie światowej, były to tereny, gdzie panowała jeszcze tzw. kultura tradycyjna. Charakterystyczną cechą tej kultury jest przekazywanie jej z pokolenia na pokolenie, głównie przy pomocy mowy i pokazu. Kultura taka jest mocno zachowawcza, jej przemiany następują niezmiernie powoli.

Nie wchodząc w szczegóły, tutaj mniej istotne, łatwo możemy kulturę Górali jeszcze w początkach dwudziestego wieku zaliczyć do kultury tradycyjnych. Jednakże od pewnego czasu tam także trwały procesy, które z czasem zmieniły całe życie społeczne zbiorowości i przyspieszyły przemiany. Górale, których liczba wzrastała, z coraz większym trudem zdobywali środki utrzymania w rodzinnych stronach. Coraz ich więcej ruszało w świat, na dłużej lub krócej, niektórzy na zawsze. Zwiększająca się mobilność społeczna Górali powodowała napływanie z zewnątrz nowych idei, wzorów zachowania. Patriarchalny układ stosunków społecznych, ostoją dawnego ładu, kruszył się. Nowe ambicje, nadzieje, aspiracje, wyznaczały marzenia o przyszłości, która nie miała już być – jak dotąd – niejako powtórzeniem tego, co było, lecz miała być czymś innym, miała nieść zmiany.

W niektórych okolicach zjawili się obcy; z początku nieliczni, z czasem jednak było ich coraz więcej. Przybywali na krócej czy dłużej, wymagali rozmaitych świadczeń – w tym także na innych górskich obszarach. Ten rosnący ruch turystyczno-wczasowy ze wszystkimi konsekwencjami, wynikającymi z napływu znacznej ilości ludzi o innej kulturze i systemie wartości, zdaje się mieć niezmiernie istotne znaczenie dla kształtowania się współczesnej wsi góralskiej. Górale stopniowo z obiektu podziwu i adoracji stali się przedsiębiorcami, umiętającymi coraz lepiej i z mniejszymi oporami sięgać do kieszeni zamożnych przybyszów.

Najbardziej regiony w Polsce, najbardziej narażone na ryzyko wątlej gospodarki rolnej i pasterskiej, z czasem znacznie się wzbogaciły. Ich mieszkańcy uzyskali stałe i bynajmniej niemałe dochody z ruchu turystycznego, w wielkim stopniu także odczuli kulturowe skutki kontaktów z przybyszami.

Pod wpływem zmieniających się warunków bytowania, zmieniała się także świadomość Górali. Podniósł się poziom szkolnictwa, co nie pozostało bez wpływu na młode pokolenie. Peryferyczne obszary zostały znacznie przybliżone do skarbcza narodowej kultury. Powstały i rozwijający się ruch kulturalny o charakterze regionalnym jest najlepszym dowodem postępu kulturalnego tych terenów. W znacznym stopniu złagodził on – jakże destrukcyjny dla świadomości jednostki na innych obszarach Polski – proces przechodzenia od tradycyjnych do współczesnych form życia. Tracąc niektóre ceny, przeobrażając się pod wpływem miasta i miejskiej kultury, tradycyjna kultura Górali nie nabrała eklektycznego charakteru, uniknęła degeneracji, pozostała oryginalna, choć coraz bardziej świadomie swoją oryginalność wykorzystując, a nawet – nie wahajmy się użyć tego słowa – sprzedając.

Gdy popatrzymy na kulturę góralską z perspektywy dziewiętnastowiecznych opisów, zauważymy – oczywiście – że materialna kultura Górali uległa największym i najbardziej widocznym zmianom. Postęp dokonał się jednak stopniowo, był to powolny pochód od zagrożonej niegdyś nie sprzyjającymi warunkami środowiska, trudnej egzystencji, do bezpieczeństwa, jakie daje odejście od monokultur: rolnictwa i hodowli. Zwiększające się możliwości zatrudnienia poza rolnictwem zmniejszyły skutki przeludnienia obszaru, pozwoliły na bardziej racjonalną uprawę roli, spowodowały podniesienie się dochodowości gospodarstw, co wraz z rosnącymi zyskami z prac poza rolnictwem (w przemyśle) i dochodami z usług powoła ludności osiągnąć stosunkowo wysoką stopę życiową.

Dużym zmianom uległa także, choć nie są one widoczne gołym okiem, tak zwana kultura duchowa. Cały tradycyjny kompleks wierzeń, obrzędów i wiedzy, tradycyjny magiczno-religijny światopogląd ludności został w znacznym stopniu zredukowany. Pozostały jeszcze, o czym przekonują się etnografowie podczas badań, szczątkowe formy ludowego lecnictwa, niektóre tylko elementy – tak dawniej rozwiniętych wierzeń o świecie zewnętrznym; również z tradycyjnej magii pozostały dziś tylko strzępy. Obrzędowy rok również nieco się skurczył, wiele obrzędów i zwyczajów stanowi dziś jedynie widowisko teatralne, przeznaczone na użytek turystów.

Zmieniła się też kultura społeczna. Silne niegdyś więzy rodowe uległy osłabieniu. Życie dziś, inaczej niż dawniej, gdy było bardziej „społeczne”, bardziej zbiorowe, toczy się w rodzinnym, dość wąskim kręgu.

Nie zmienił się jednak, jak sądzę, stosunek Górali do tradycji, szacunek dla przeszłości, duma z dokonań przodków, słowem to, co także w przeszłości charakteryzowało mieszkańców gór. Właśnie to trwałe przywiązanie do przeszłości w znacznym stopniu zahamowało zanik wielu działań kultury tradycyjnej, przyczyniło się do zachowania, a nawet niekiedy do reaktywowania pewnych zwyczajów i obrzędów, choć – przyznać trzeba – w ich bardziej już zabawowej formie.

Zmieniła się też twórczość ludu góralskiego. Przeznaczone dla odbiorcy z zewnątrz, w swym wydaniu masowym – przynajmniej jeśli chodzi o niektóre działy – stała się bezdusznym pamiątkarstwem. Ale na szczęście istnieją jeszcze działy twórczości, istnieją artyści, którzy w swej działalności nawiązują z całym pietyzmem i artystycznym sukcesem do tradycji. Twórczość ta, wyrosła z tradycji lub do niej w bezpośredni sposób nawiązująca, dalej świadczy o tym, że opiewana niegdyś inwencja artystyczna Górali, ich zmysł piękna, wszechstronne zdolności plastyczne nie zanikły. Świadczą o tym najdobitniej urządzane od lat konkursy na dzieła plastycznej twórczości, na których Górale wyróżniają się kunsztem, świadczą także liczne zespoły amatorskie czy nawet zawodowe zdobywające aplauz w Polsce i na świecie; zespoły kultywujące tradycje tańca i pieśni góralskiej.

Choć więc, bo było to nieuniknione, kultura ludowa Góralczyzny zmieniała się pod wpływem ogólnych przemian, nie zanikła jednak. Przybrała nowe formy i w dalszym ciągu emanuje na zewnątrz inspirując – jak w swych najwspanialszych okresach – kulturę ogólnonarodową. Uznać to można za wielkie zwycięstwo w sumie nie tak przecież licznych – w porównaniu z całym narodem – zbiorowości Górali. Zwycięstwo owo polega na tym, że nie ulegli Górale uniformarowemu wpływom masowej współczesnej kultury, że potrafią przechowywać i wzbogacać dorobek minionych pokoleń. Obserwując kulturę dzisiejszych Górali, śmiem twierdzić, że będzie tak również w przyszłości.

Opera góralska dziś...

Muzyce góralskiej nie jest w stanie zagrozić zapomnienie,

o której jeszcze nie dawno specjaliści od kultury ludowej się martwili. Na szczęście dziś wśród młodzieży podhalańskiej modna stała się nauka gry, szkoły muzyczne są pełne chętnych uczniów a instruktorzy góralskiej muzyki kształcą coraz to nowe roczniki uzdolnionej młodzieży. Zmiana dotyczy metody przekazu. Już nie kolportuje się wiedzy muzycznej w kręgu rodzinnym, tylko instytucjonalnie poprzez zespoły góralskie i poprzez działalność Związku Podhalan.



Franciszek Łojas Kośla

Wychodząc naprzeciw oczekiwaniom publiczności i mając w zanadru potencjał w postaci muzykantów, śpiewaków, tancerzy i instruktorów wśród dzisiejszej młodzieży, **Franciszek Łojas Kośla** napisał góralską operę zatytułowaną „**Naski Świat**”, którą przygotował zespół „**Regle**” z Poronina. Do realizacji takiego przedsięwzięcia potrzebne było grono profesjonalnie przygotowanych osób. W kręgu zespołu młodzieżowego dopasowano odpowiednio role.

Franciszek Łojas Kośla od dawna myślał o stworzeniu opery góralskiej. Niewiele było trzeba – wystarczyła zachęta kierowniczkii zespołu regionalnego „Regle”, aby powstało dzieło. Muzyki nie trzeba pisać bo jest ona ludowa. Kwestią dopasowania słów do melodii autor po mistrzowsku się uporał według swojego upodobania.

Co wyróżnia ten utwór od „**Jadwisi spod Regli**” **Reimschussla**, to fakt, że słowa pieśni nie są ludowe ani stylizowane, czy adoptowane z ludowych. Są przeważnie wytworem poetyckiego talentu poety z Poronina. Utwory te są głębokie i przemyślane zawierające swego rodzaju filozofię charakterystyczną dla twórczości tego poety. Dzięki czemu utwór w całości nabiera doniosłości i jest zarazem wzruszający ze względu na zawartą dramaturgię egzystencjonalną bohaterów. Treść zaś utworu wydaje się być bardzo aktualna, chociaż równie aktualna mogła być dla naszych dziadków, gdyż również dotyczył ich problem emigracji i rozstania z ukochanymi osobami co stanowi kanwę treści opery.

Franciszek Łojas Kośla jest poetą publikującym swoje utwory od 1970 roku. Wydał cztery tomiki wierszy oraz antologię swojej poezji „Umiłowanie” (2005). Jest autorem książki „Rodowe dziedzictwo” (2004) oraz „Niechże ich pamięć nasza błogosławi” (2007). W lipcu 2009 r. ujrzał światło dzienne utwór – opera góralska, której jest autorem w całości. Na pytanie skąd w nim tyle siły, pomysłów, tyle twórczej inicjatywy, mówi, że „sprawiła to troska o moich Braci Podhalan, która się stała treścią mojego życia...”

Pierwsze publiczne wystąpienie z „Naskim Światem” w reżyserii dr Stanisławy Trebuni Staszal było wydarzeniem kulturalnym nie tylko roku ale naszego pokolenia.

mgr Bronisław Chowaniec-Lejczyk

Franciszek Łojas Kośla

MÓJ TATA

Witół dzień i zegnał Bogem.

We Wielkim Poście wiesół basy na ścianie

Boł sie pożreć na nie.

Z wiesnom bazie pod piersom skibe kłód,

Na Anioł Pański łomół kolano, krzyż zdajoł nad polem obsiotym.

Mydolik, co mu matka zaruciela na piersi

Kie na wojne seł –

Wse nosieł.

W dródze na raniom kłabuk z głowy symoł

Kaplickom sie kłanioł.

Kie bóg pieronami o pokute wołół

Świecił gromnice,

Bo sie przed Nim strochoł.

Ziela, hube oświęcić patrzół

Uwazowoł bydło i chałupe okadzić.

Od Łucje bocył kozdy dzień, znakem, jaki będzie rok

We Wiliom nie seł na pożyczki, pierwej widzieć baby sie strzóg.

Odzioty w kozuch do góry włosiem, przezosany powrozem

Wyziroł Gwiozdy. Podłaził wodom święconom w skopcu, chlebem,

Snopem owsa:... w izbie, w kómorze, na sopie, w oborze...

Błogosławił i podłażnicke za sosrąb dziergnoł.

Do wieczerzy pod stoł podkłodoł siekiere

Kozoł trzymać nogi na niej.

Pod obrus siana nakłód, na wierk słozył sópkę

Z malućkim Jezusickem.

Co som haw kiejsi wystrugoł. Kłękoł na paciórz i kolędy śpiewoł.

Krusył sie chlebem z domownikami,

Bydłętami i wselinijakom

Gowiedziom.

Lepieł opłatek na sybe, mył sie srybnym piniądzem,

Strasył dzieci wilijom.

Rod był ozśpiewanym kolędnikom w zospie

Co śli:

Z gwiozdom... „Pastuszk, pastuszk cy widzis hań Gwiozde

Co świeci wśród nocy?...”

Z turoniem... „Hulo stary z wielice, ośreboł sie zyntyce...”

Z Heródem... „Oto ja świata król, tysiąc rzek, tysiąc pól

Na moje skinienie spada, kto nie wierzy, temu biada...”

Z marszałkiem, zydem, diabłem, śmierziom... „Mości gospodarzu

Domowy szafarzu, nie bądź tak ospały

Każ nam dać gorzały...”

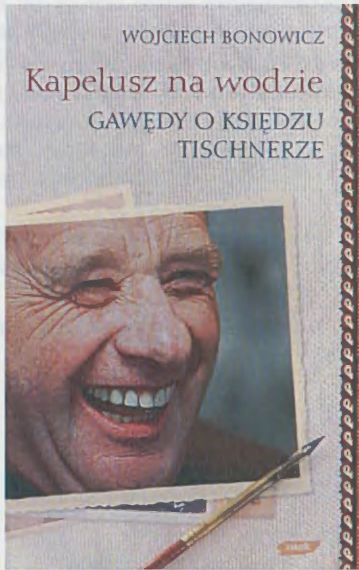
Zamiatół po nich śnieg i tórowoł im droge bez wieś.

Na Pastyрке seł przynieść Nowine.

Kie do izby wchodzieł,

Zabocył nogi wytrzec wse.

Taki był mój tata.



28 czerwca 2010r. minęło dziesięć lat od śmierci ks. Józefa Tischnera, „Józka z Łopusznej”. Z tej okazji ukazała się nowa książka o tym wybitnym myślicielu, duszpasterzu i publicyście pt. „Kapelusze na wodzie - Gawędy o księdzu Tischnerze” (Wydawnictwo Znak – Kraków 2010). „Wyrosło nowe pokolenie, które nie zdążyło go poznać, dla którego jest on tylko jednym z wielu wielkich nazwisk z przeszłości”, pisze w Wstępie autor Wojciech Bonowicz. „Przygotowując niniejszą książkę, myślałem przede wszystkim o tym pokoleniu.”

Anegdota i żartów w tej książce jest bardzo dużo i są bardzo zabawne. Ale poza tym, co najważniejsze to to, że w tym zestawie gawęd szczególnie Górale odkrywają prawdopodobnie głębokie znaczenie kierowane do nich, gdyż Ksiądz Józef znał ich najlepiej, potrafił doskonale docenić i ukazać piękno góralskiej muzyki, gwary i góralskiej mądrości i który naprawdę troskał się o sprawy Podhala. Serdecznie polecamy naszym Czytelnikom tę książkę.

Poniżej drukujemy wyjątek z jednej z gawęd:

Wojciech Bonowicz

SIEDEM CNÓT PO GÓRALSKU

Jaka jest różnica między Gagarinem a góralem? Gagarin to pierwszy człowiek w kosmosie, a góral „to nie jest taki som cłek jak kozdy inny” – powtarzał Tischner popularne niedgdyś na Podhalu powiedzenie.

„Jesteście dziećmi światła, nie ciemności”

Latем 1995 wspólnie z reżyserem Adamem Kinaszewskim przystąpili do pracy nad serialem telewizyjnym *Siedem grzechów głównych po góralsku*. Tischner stworzył ideę filmu, pisał ramowe scenariusze poszczególnych odcinków, które potem, w trakcie pracy, uzupełniano i modyfikowano. Na przykład kiedy powstawał odcinek o pijaństwie, Zygmunt Kuchta z Bukowiny powiedział: „Przed wszystkim trza mieć prawdziwego pijoka. I ja takiego mam, ale czy to będzie uczciwe – to muszem chwile pomyśleć”. I rzeczywiście, na planie pojawił się chłop, co dzień w dzień przesiadywał w karczmie. Przyszedł już po paru kieliszkach i zaczął opowiadać księdzu, jak wygląda jego życie. Powstał przejmujący obraz ludzkiego nieszczęścia. A jednak Tischner w komentarzu powiedział: „Jesteście dziećmi światła, nie ciemności”.

Odcinek o pijaństwie był najbardziej dramatyczny z całej serii. Pozostałe mówiły nie tyle o grzechach, ile o cnotach, które są ich przeciwieństwem. Zamiast pychy był honor, zamiast gniewu – odwaga. W odcinku o lenistwie Tischner opowiadał o pracy, a w odcinku o nieczystości tłumaczył, czym jest miłość. Tę scenę kręcono w Jurgowie na tle zabytkowych szafasów pasterskich. Obok Tischnera usiadła młoda dziewczyna, córka kuzynki. „Widzisz, Gośka”, mówił Tischner, „młodzi najczęściej poznają się w góralskim tańcu. Bo ten góralski taniec to jest dziwna rzecz. Tu nie nogi są najwoźniejsze, ale najwoźniejsze są ocy. Oni się bedom tymi oczami wodzić, nic do siebie nie godać, od casu do casu od siebie odskocą, zaśpiewają. W tej śpiewce i nuta cosi mówi, i słowo cosi powie. I tak sie casem widzi, jakby się między nimi cosi nowego narodziło. Bo miłość, godają, to nie jest to, co jest we mnie abo w tobie, ino to, co jest między ludziami. No a potem przychodzi życie. Starość, dzieci rosną... I co tam jest podziwu godne? Jest tam coś takiego jak respekt: matki dlo ojca, ojca dlo matki. To jest miłość – ale juz inkszo. Nie ta, co tońcy, nie ta, co śpiywo, ale ta, we wtorej jest godność. I to jest jakby wiekuiste”.

Gdzie są te grzechy?

Nawet sami górale byli zaskoczeni, że z filmu, który miał opowiadać o dramatyzmie ludzkiego życia, zrobiła się apoteoza Podhala. „Mówimy mu: gdzie są

te grzechy, przecież pokazuje to, co najlepsze w góralach”, wspomina poeta Roman Dzioboń. „A on pyta: - A na jakim tle najlepiej widać czarne? Na białym! Zło samo wszędzie wychodzi, a dobro jest ciche, trzeba je pokazywać!-„. „Sprawa *Grzechów*, tłumaczył Tischner w liście do Jana Gutta Mostowego, „była od początku postawiona przewrotnie. To nie mogło być moralizatorstwo. To musiało dawać do myślenia. Moralizatorów mamy dość. Nikt tego nie chce słuchać. Trzeba ludzi pobudzić do myślenia. Niech sami wyciągną wnioski”. Kiedy inny z góralskich autorów pisał, że naród na Podhalu „jakiś strasznie skundlony: syćko, co obce, to dobre, a nase to syćko na nic”, Tischner odpowiadał: „Podhale to jest takie miejsce, gdzie gromadzą się wszelkie grzechy ludzkie w doskonałej krasie. Ino cały sęk w tym, że do grzechów został dołączony urok, jakiego gdzie indziej nie ma. W końcu te –łajdackie natury- potrafią zagrać, zaśpiewać, roześmiać się, a poza tym pokazać wolność. Niewolniki to oni nie są. Mają z tym problem baby, mają proboszcze, ale to są piękne kłopoty. Gdzie indziej też są kłopoty, ale nie ma piękna”.

Wierność

„Jest jednak coś takiego bardzo silnego w góralach jak ich obyczajowość”, zwróciła uwagę dziennikarka. „Myślę, że to czasami kłóci się z religią. Słyszałam o takim zwyczaju – może mnie ksiądz poprawić, jeśli to nieprawda – że jeżeli mąż nie spisuje się w alkwie, to żona ma prawo od niego odejść, znaleźć sobie innego, tylko żeby mu czasami przyszła i przepłała. Czy to prawda? „Znając życie, wiem, że jeszcze dobrze nie odejdzie, a już znajdzie się druga, która mu przepierze”, odpowiedział Tischner. Publiczność wybuchnęła śmiechem, a kiedy ucichły oklaski, Tischner dodał: „Oczywiście góry to także ogromna granicy tolerancji. Tam przecież jest niezwykła mieszanina wpływów, kultur... W tej muzyce dźwięczą w zasadzie całe Karpaty. Tolerancja ogromna – ale jednak kapelusze zdejmują się przed wiernością, na dobre i złe. To jest niesamowita sprawa! I to nie tylko w małżeństwie. To jest ważne także w zbójectwie, w pasterstwie. W ostatnią wojnę – ten wielki mit gór, partyzantki, mieszanina rozmaitych historii... W istocie rzeczy oceniano się i ocenia ludzi wedle miary wierności”. (...)

Syćkiego po krapce...

CHICAGO, ILLINOIS

Koła Związku Podhalan w Ameryce rozwijają się pomysłnie...

Związek Podhalan w Ameryce powstał ponad 80 lat temu. Zgodnie z statutem, działalność Związku opiera się na samorządowych Kołach podporządkowanych w sprawach ogólnozwiązkowych Zarządowi Głównemu, ale obdarzonych dużą autonomią. Koła te mają nie tylko własne zarządy, lecz również i własne finanse, z których tylko drobne sumy są odprowadzane do kasy Zarządu Głównego w postaci składek członkowskich. Obecnie Związek Podhalan liczy ponad 80 kół, głównie działających na terenie Chicago. Głównym celem Kół jest podtrzymywanie, rozwijanie dotychczasowe osiągnięcia kultury podhalańskiej, pieczołowicie pielęgnowanie tradycji ojców, a w dodatku utrzymanie kontaktu z rodzinną miejscowością i niesienie jej pomocy.

W tym miejscu pragniemy uwydatnić kilka kół, które nadeszło do Redakcji „T.O.” w ciągu 2010r. zaproszenia lub zawiadomienia o ich uroczystych obchodach jak i działalności.



Zarząd i Członkowie Koła #49 Biały Dunajec im. Andrzeja Skupnia Florka w Chicago.

Klub Babia Góra, Koło nr 48 przy Związku Podhalan w Północnej Ameryce urządził 25 września 2010r. z okazji 20-lecia istnienia Klub uroczystą Mszę św. w Kościele św. Kamila w Chicago oraz jubileuszowy bankiet w Domu Podhalan. Gośćmi uroczystości byli: Jego Ekscelencja Ks. Bp Jan Szkodoń z Polski oraz wójtowie gmin orawskich: Antoni Karlak (Jabłonka) i Mariusz Murzyniak (Lipnica Wlk.)

Koło #40 Biały Dunajec im. Andrzeja Skupnia Florka przez ostatnie 30 lat zdążyło niejedno zdziałać dla swoich rodzinnych stron i udzielić pomocy materialnej na ważne cele społeczne. Koło objęło finansowanie kaplicy na cmentarzu parafialnym w Białym Dunajcu, sztandarów dla oddziału Związku Podhalan i szkoły podstawowej im. Kazimierza Wielkiego. Dofinansuje Przegląd Młodych Recytatorów i Gawędziarzy im. Andrzeja Skupnia-Florka, sponsoruje konkurs „Nojszwarniejszej Górolecki” oraz klub sportowy LKS „Biali. Na przestrzeni lat Koło wydało dwie książki: „O Tatyry moje” i „Biały Dunajec - Srebrny Jubileusz”. W 2009r. Koło wraz z programem radiowym „Na góralską nutę” zorganizowało pomoc w wysokości \$25,000 dla jednej z rodzin w Białym Dunajcu, która ucierpiała w tragicznym pożarze.

Koło nr 37 Groń-Leńnica przy ZPPA obchodziło 30 lecie swego istnienia i z tej okazji zaprosili nas na uroczystą Mszę św. w kościele Ojców Cystersów i bankiet dnia 6 lutego 2010r. w Janosik Banquet w Hickory Hills, Illinois. Podczas Bankietu: poświęcenie sztandaru i występ zespołu „Ślebodni w USA”.

Koło nr 83 Podczerwone przy ZPPA istnieje nie długo ale według Prezesa, Bolka Jarończyka ma wielkie plany. Ostatnio z inicjatywy Zarządu Koła powstał przy kole zespół góralski „Pocyrywinyany”. Założycielką i instruktorką zespołu jest młodzieńka Agnieszka Wątor a kierownikami zostali: Kasia Chlebek i Jan Tatar. Kapelą góralską dyryguje Andrzej Sęk. W maju 2011r. Prezes Jarończyk organizuje dla członków wycieczkę autobusową do Nowego Jorku... i oczywiście w okolicy Passaic, gdzie mieszka wielu, wielu Podczerwienianów. Przy okazji młody zespół ma wystąpić z nowym programem.

Koło nr. 46 Stare Bystre przy ZPPA z Prezesem Stanisławem Obrochtą na czele nadeszło do Redakcji niedawno pięknie wydaną 40-stronicową broszurkę z okazji 20 lecia Koła obchodzonego w 2007r. Oprócz cudownych zdjęć, odnaleźć tam można: skrócone historie tak Starego Bystrego jak i Koła, wiersze, listy z gratulacjami od Wójta Gminy Czarny Dunajec, Józefa Babicza, od rodaka ks. Tadeusza Juchasa, kustosa Sanktuarium Maryjnego w Ludźmierzu, naczelnika Ochotniczej Straży Pożarnej w Starem Bystrym, itp.

Koło 24 Szaflary im. Augustyna Suskiego przy ZPPA uroczystie obchodziło 20 listopada 2010r. 40 lat swego istnienia w Domu Podhalan. Po Mszy św. z udziałem gościa z Szaflar, Ks. Proboszcza Andrzeja Kamińskiego odbył się program składający się m.in.: z występu zespołu góralskiego „Młodzi Szaflaranie”, słów Ks. Proboszcza Andrzeja Kamińskiego, i wręczenia dyplomów założycielom Koła. Długoletnim Prezesem Koła jest Janina Duda. Ruchliwe to Koło od wielu lat niesie wszechstronną pomoc swojej rodzinnej miejscowości. Zdmiewająca suma \$298,900 przeznaczona była przez ostatnie 40 lat na różne cele m.in.: na rozbudowę kościoła, ośrodek zdrowia, szkołę i remizę OSP. Członkowie nie zapominają też przekazywać fundusze na różne, godne cele na miejscu.

Komitet Edukacji ZPPA, prawdę mówiąc, nie jest kołem ale jego działalność jest specyficzna i godna uznania. Zajmuje się przede wszystkim zbieraniem funduszy na stypendia dla młodzieży pochodzenia góralskiego i wydawaniem miesięcznika pt. „Podhalanin”. 3 marca 2010r. Komitet Edukacji obchodził swój srebrny jubileusz podczas uroczystego bankietu w Domu Podhalan. W programie: występ artystyczny, obiad oraz uroczyste wręczenie stypendiów. Przewodniczącym Komitetu jest Jan Skupień a wice przewodniczącą jest Anna Zalińska.

Szczęść Boże wszystkim w dalszej pracy dla Podhala i Góralczyzny!

Antoni Zachemski

GRZECH

Szymusiów Bartuś miał wielce strapioną minę, idący rano do kościoła. Poprzedniego dnia był bowiem do spowiedzi i zapomniał sobie o jednym grzechu. Staruszek proboszcz prawie ubierał się, kiedy Bartuś wszedł do zakrystji. Nieśmiałym krokiem podszedł do księdza i mocno bośknął go w rękę.

- Jegomość, kiebyście mie tyz chcieli wysłuchać...
- Przecież wczoraj byleś do spowiedzi – cisnął się pleban, któremu spieszyło się, bo miał jechać do bliskiej parafji na odpust, na św. Jacka.

- Joby ino do poprowki, bok se jedno zabocył.

- Pewnie jakie głupstwo?

- Hrubso rzec...

Ksiądz siadł do słuchanicy, Bartuś klęknął z boku i zaczął szeptać:

- Było to w niedziele. Pogoda była strasznie piękno, a niebo takie cyściutkie, że ani jednej chmurecki nie było. Po obiedzie wysełek z domu i wybrołek się do lasa. Przy tym lesie jest łącka moja (bedziecie ją znać, bo ta i wase krowy choćkie na nie wylecą). Bez środek tej łącki płynie woda. Co jo nie robie, nie ide do lasa, ba se siadom nad tą wodą i tak se po świecie pozierom i myślę se, jaki to ten świat w niedziele inakasy. I te drzewa i ta woda i te ptoski i ta trowecka, syćko to takie jakiesi przytulne, miłućkie, jak kieby wiedziało, że to niedziela, że nie przydzie cłek ani z siekierą, ani z kosą i krzywdy nie zrobi. Tak se myślę o tem, a słońceko juz tak prazyło, że ludzie na świecie. Prasnonek kapelus z głowy, zobuł kypce, zodziol kabot i patrze na wode, jako se płynie. Płynże se płyn – myślę se – kie ci tak dobrze, a jo se legne, bo mnie zaś tak bedzie lepiej. I lógek. Jak leze, tak leze i pozierom se roz na las, roz na wode. Las se sumi i sumi, wodecka se płynie i płynie, a słońceko juz telo grzeje, co raty przeraty. Ciepło.

- Przecież miałeś mówić o grzechu.

- Zaroz bedzie, ino poleku. Ciepło było okrutnie, tozto biere jo i sejmuję portki.

- No i co?

- I znowu pozierom to na łąckę, to na las, to na wode. Las se sumi cichućko, wodecka płynie i płynie, a słońceko przygrywo do cudu. Nei wtedy co jo nie robie, e, kie sie wstydze...

- Tu się będziesz wstydził? Mów, co było...

- Nei wtedy sjonek, za przeproseniem, gacie...

- No, no, i co dalej?

- I wtedy wysła z zo lasa...Od tego trzeba było odrazu zacząć – przerwał mu żywo ksiądz – no ale mów, kto wyszedł?

- Wysła tako malućko...

- Nie opowiadaj mi jaka była, duża czy mała, bo to jednaki grzech.

- Z zo lasa wysła tako malućko, ale kopiasto...

- Jeszcze raz cię upominam – huknął spowiednik – mów co było, zgrzeszyłeś z nią, tak?

- Boze chroń, jo nic, jo se ino lezoł, a z zo lasa wysła tako malućko chmurka i słońceko sie schowało za nie.

Wstydziło sie za mnie.

Pogniewało sie.

Jo haw w Hamaryce

Jo haw w Hamaryce mom syćkiego zadość

To mnie jedno smuci, mojom maći radość

Ze hybio mi haw gór, lasów, Podhola mojego

Góralskij chwały, staryj cornyj izby

A w nijj sprzynów, grotów, ludzi gwaru cizby

Gazdowskiego obyjsio ze stajniom, wozownicom i bojskiym

Oborom, ogrodym, sadym i widokym swojskim

Jarcanyj kluski z glinianyj jednyj miski

Z mlodości mojj, grona osób bliskik

Mamy, co mi dała zycie bez godnyj podziynki

I co rano krzątajnyj sie po chałpie, śpiywała godzinki

Taty nogodnijszego w nasyj chałpie gazdy

Ftorego domownicy, i na spółstwie, usanowol kozdy

Co se w niedziele po sumie seł plon obziyrać w pole

A noscynśliwysy był po zbiórkak kie pełno w stodole

Ftorego ciesyła gazdówka, bydło, owce, konie

Te barz piykanie przyziyroł, i starol sie o nie

Dziadka, co se rod siadowol kolo pieca w kącie

A nom o taliańskim opowiadol froncie

Skołcałym palicym machorke nabijol do fajki

My berbecie myśleli, ze to takie bojki

Babki co rano nimogła dolicyć sie kurek

Bez co trzeci roz zacynała przerwany pociórek

Gościa przygodniego co fnetki od proga

Witajnyj sie snami, kfolył Pana Boga

Chłopcysk, co se wiecór wsiom przesli śpiewajnyj

I tyj ik ślebody, do ftoryj tynskniym, coroz wiency

Dziywcont wystrojonyk na odpust, a cyrwonyk jak maliny w lesie

Ftorem sie zdawało, ze ik do Ludźmirza na skrzydłak poniesie.

A tak to miolbyk tu syćko - śpiyw, toniec i muzyke stale

Wystympy, posiaady, różne kolorowe festiwale

Góralskie wesela bogate a hucne

Ino ze to nie hań, bez to syćko widzi mi sie śtucne

Jo haw za to Bogu w modlitwie dziynkujym serdecnie

Do tego cok hań ostawiył, tynskno mi jest wiecnie.

Jan Żółtek. Bolingbrook, Illinois (USA) 2005r.



Stanisław i Zofia (z d. Zachemski) Kulawiak z synami w Domu Podhalan w Chicago. 2002 r.